ఆ గుర్తులు ఇంకా ఉన్నాయి

ఎర్రటి ఎండ. ఎండా కాలమచ్చింది. కోతలు మోతలు అయిపోయినయి. ఈ సారి మామకంటె ముందే మా మ్యాల్లం మనుషులు తయారయింద్రు. ఆటకు ఐదు రూపాయిలు. కడుపు నిండా తిండి. రుచి మరిగింద్రు. మామ మాత్రం ముందటి లెక్క కుషీ మీద లేదు, ఆటల మీద మనుసు ఇరిగినట్టుంది. ఆటల పేరు ఎత్తుతలేదు.

అటో ఇటో సామాన్లు సదురుకుని మైకును రిక్షాలో పెట్టుకుని కోరుట్లపేటకు పోయినం. ఊరు పెద్దదేం కాదు. ఒకటి రెండు ఆటలు నడుత్తయి. అట్లనే నడిచినయి. ఈ సారి టికెట్లు అమ్మే దగ్గర కొట్లాటయింది. పది టికెట్లు ఎక్కువ అమ్మి తక్కువ లెక్కచూపిందు నాంపెల్లి. ఖర్చు ఎక్కువ తక్కువ రాసిందు పోశెట్టి.

మంగళారతి పైసల దగ్గర కూడా తకురారచ్చింది. 'హరిశ్చంద్ర' ఆడుతున్నం. కాటికాపరి సీను వచ్చింది. ఆట మంచిగ కుదిరింది. జనం బాధపడుతుండ్రు. చంద్రమతి లోహితున్ని కాటికి తీసుకపోయినంక సీస పద్యాలు చదువుతుంటే గుండె కరిగిపోతుంది.

భార్య అని తెలిసినం క కూడా సుంకం చెల్లించుమంటడు కాపరి. చంద్రమతి చేతిల నయాపైసలేదు. జనం బరువుగ ఊపిరితీత్తుండ్రు. అప్పుడే చంద్రమతిని జనంలోకి పంపిండు పంతులు.

'దయగల మా రాజులు. ధర్మం చెయ్యండి. నా కొడుకు పీనుగును కాలవెట్టాలె. కన్నతండ్రే కాదంటుండు. సుంకం కట్టుమంటుండు. మీరిచ్చిన పైసలతోనే సుంకం కడుతా" అంటూ జనంలో తిరుగుతుంది మంగళారతి పట్టుకుని చంద్రమతి.

జనంపూర్తిగా ఆటలోనే లీనమయిండ్రు. ఐదు పైసలు, పదిపైసలు, ఇరువై పైసలు, చిల్లరలేకుంటే చిల్లర తీసుకుని బొడ్లె సంచులు దేవులాడి ఏ బిళ్ల దొరికితే ఆ బిళ్లను, పైసలు లేనోళ్ళు బదలు ఆడుక్కుని మంగళారతిల పైసలు ఏసిండ్రు. మొత్తం ముప్పయి రూపాయలచ్చినయి. అవి నాకే కావాలంటడు పంతులు. ఇది వరకు ఇట్లనే కొట్లాటయింది. ఈ సారి ఆ పైసలు మా చేతులకే రానియ్యలేదు. తపుకు మొత్తం జేబుల కుమ్మరించుకున్నడు. మామకు తలుకాయ తిరిగిపోయింది.

కోరుట్ల పేట అయినంక సింగారం పోదమన్నరు అందరు. మామనే వద్దన్నడు. ఎడ్లబండి కిరాయికి మాట్లాడి సామన్లు మెలుక్కుని ఇంటికి వచ్చినం. మొట్టమొదటి సారిగ నాటుకం వద్దని మామ నోటినుండి ఇప్పుడే వింటున్న. ఆ రోజే అంగడికిపోయి 'మాందాత' నాటుకం పుస్తకం కొనుక్కచ్చిండు మామ.

'మాందాత' ఆటకు ఒక ప్రత్యేకత వుంది. ఈ ఆటను ఎప్పుడు పడితే అప్పుడు ఆడరు. ఎక్కడైనా వరుసగా నాలుగైదు ఆటలు ఆడినమనుకో. చివరగా ఈ ఆట ఆడుతరు. ఇందులో వీది నాంచారి ఏశముంటది. శిగ మూగుతుంటది. గొర్రెపిల్లతో పొలిజేత్తరు. ఆడిన తెల్లారి అందరు దావతు చేసుకుంటరు. తర్వాత ఇంకో ఆట ఆడరు.

పైగా ఈ నాటుకం నేర్వాలంటే అందరూ భయపడుతరు. ఎందుకంటే వీధినాంచారి వేశం వెయ్యడానికి ఎవరూ ముందుకు రారు. భయపడుతరు. శిగమస్తదని, నీడ వస్తదని అందరూ బయపడుతరు.

ఎప్పుడైతే మామ చేతిలో మాందాత పుస్తకం చూసిండ్రో అందరూ సల్లవడ్డరు. ఆ ఆటను ఎప్పుడు ఆడుతరో ఎందుకు ఆడుతరో తెలుసు కాబట్టి నోరు తెరిచిండ్రు.

"మాంధాత ఆడుదాం. వీధి నాంచారి వేశం నేను వేస్త. ఎండకాలం ఎల్లే లోపే వేద్దాం". మామ అన్నడు.

"ఏంది కొండన్నా.. ఆటకు మంచి గిరాకి వుంది. ఇంకో యాడాది రెండేండ్లు ఇట్లనే ఆడుదాం. ఖర్చులు పోంగా ఐదో పదో మిగులుతయి". చంద్రం అన్నడు. అందరూ అదేమాట.

మామ మాత్రం నోరు విప్ప లేదు. కారణం చెప్పలేదు. వద్దని మాత్రం గట్టిగ చెప్పిండు. ఎవరూ నోరెత్తలేదు. మౌనంగా తలూపిండ్రు. ఈ నాటుకానికి మాకు పంతులు అవసరం లేకుండా పోయింది. పాటల దాటీలన్నీ మాకు తెలిసినవే. పాత్రలు నేనే రాసిన. రియార్సల్ కూడా ఎక్కువ రోజులు చెయ్యలేదు. ఎవల ఇంటి వద్ద వాళ్లే పాటలు యాది చేసుకున్నరు. నాటకం ఆడే ముందు వారం రోజులు మాత్రం యాక్షన్ నేర్చుకోవడానికి రియార్సల్ చేసినం. ఈ రియార్సల్‌కు నేనే పుస్తకం పట్టి పాటలు చెప్పిన.

మేము ఎప్పుడైతే 'మాంధాత' నాటుకం రియార్సల్ చేస్తున్నమో అప్పుడే మా నిర్ణయం ఏమిటో ఊరంతా తెలిసి పోయింది. అంతకు ముందయితే మేము రియార్సల్ చేస్తే చాలు 'ఇంకేం ఆడుతరు. ఇంకేం నేరుత్తరు. అడిన కాడికి చాలదా! పని పాటలేంలేవా' అని తిడుదురు. ఇప్పుడు ఎవలూ నోరు తెరుస్తలేరు. వచ్చి రియార్సల్ ముందే కూసుంటున్నరు.

కొండయ మామ వీది నాంచారి వేశమేత్తుంటే మాతాత ఏమంట లేడుగనీ మా అవ్వా, అత్తా భయపడుతున్నరు. మా బాపు మాత్రం 'కొండడు దైర్నవంతుడు. వాడికేం కాదు. వాడే పెద్ద దయ్యం. వాడిని ఇంకే దయ్యం పట్టది' అంటుండు.

ఈ నాటుకం ఆడుడుకు కొన్ని నియమాలుంటయి. మేటి వేశకాళ్లు ఒక్క పొద్దుండాలె. ఊర్లె ఎన్ని దేవుండ్లు వుంటే అన్ని కొబ్బరికాయలు కొట్టాలె.

అందరికీ ఏదో తెలియని బాధ. మౌనంగా గంభీరంగా వున్నరు. ఇంతకు ముందయితే బరువునంతా మామ నెత్తిమీద రుద్దుదురు. చెప్పిన పని చెయ్యక పోదురు. ఇప్పుడు అట్లగాదు. ఎవరికి వాళ్లే ముందుపడి చెప్పినా చెప్పకపోయినా పని చేస్తండ్రు. కొండయమామ చేతిసైగ చేస్తేచాలు. సైగతోనే మెదులుకుంటున్నరు. నాకు మా మొదటిరోజులే గుర్తుకొచ్చినయి. మేము మ్యాల్లం మొదలువెట్టినప్పుడు ఇట్లనే చేయి సైగతోనే మెదులు కుందుము.

ఊరి నడిబొడ్డు దగ్గర స్టేజీవేసినం. స్టేజీని యాపకొమ్మలతో నింపినం.పొద్దున్నే ఊర్లె దేవుళ్లందరికీ కొబ్బరికాయలు కొట్టినం. కొండయమామ వేశంను వెరైటీగా తయారు

చేసినం. పెయ్యంతా నల్లటి రంగు పూసి నడుముకు యాపకొమ్మలు కట్టినం. నాలుగు దప్పులతో ఏశాన్ని ఎదురుకచ్చినం. వీధి నాంచారి స్టేజీ మీదికి రాంగనే నలుగురైదుగురుకి సిగాలచ్చినయి. బైండ్ల మల్లయ్య శిగాలను శాంతి చేసిండు. మామ మాత్రం ముక్కు వంచలేదు. శిగమచ్చినట్లు యాక్షన్ చేసిండు అంతే!

ఆట అయిపోయింది. మేకపోతును గావు వట్టింండ్రు. ఆ రోజు ఊరు మొత్తం వచ్చింది. తెల్లారే వరకు కూసున్నరు. ఇంతవరకు మాందాత ఆట ఎవలూ మా ఊర్లె ఆడలేదు. ఇదే మొదటిది. జనం కదులలేక అక్కడినుండి కదిలింండ్రు. ఇక ముందు నాటుకాలు చూస్తమోలేదోనన్న బెంగపట్టుకుంది వాళ్ళకు. వేశాల రాములు మ్యాల్లపోల్లు గూడా మాతో కలిసిపోయింండ్రు. రాత్రంతా పొలిజేసినం. పులిగము వండి ఊరడమ్మ దగ్గర ఆరం బోసినం. వీధి నాంచారి చెక్కబొమ్మలు చేయించినం. కొత్త చెక్కబొమ్మలను బంజెరు దొడ్డిల మూలకు వెట్టినం.

తెల్లారి మ్యాల్లపోల్లం అందరం పిల్లాజెల్లలతోని ఎల్లమ్మ మామిండ్ల కిందికి వంటలకు పోయినం. అంతకు ముందు మ్యాల్లం నుండి విడిపోయిన వాళ్లందరినీ తోలుకచ్చినం. ముగ్గురు పంతుళ్లను పిలిపించుకున్నం. వాళ్లకు కొత్త బట్టలు వెట్టినం.

పనులన్నీ కొండయమామ చేతుల మీదినుంచే నడుత్తున్నయి. ఏ ఖర్చుపెట్టినా మామ చేతిమీది నుంచే! ఎవలు ఏ పని చెయ్యాలన్నా మామనే ఆడుగుతున్నరు. కూసుండు మంటే కూసుంటున్నరు. నిలవడుమంటే నిలవడుతున్నరు. నోరు తెరిచి ఆవాజ్ జేత్తలేరు.

వంటలకాడ ఆరుకుండలకల్లు వచ్చింది. అందరూ కడుపునిండా కల్లు తాగింండ్రు. కల్లు కడుపుల వడ్డంక గుండెలు పగిలినయి. పాత ముచ్చట్లు మాట్లాడుకుంట అందరూ ఏడ్సుడే గాదు.

తెల్లారి సామాన్లన్నీ సర్దుకున్నరు. పొత్తుల సామాన్లన్నీ ముల్లెగట్టి మా ఇంట్లనే దూలాల మీద పెట్టింండ్రు. అక్కరకు వచ్చే బట్టలు, అద్దాలు, కాటుకలు, కాంటలు, పౌడర్లు అందరికీ పంచిపెట్టిండు మామ. పాత లెక్కలన్నీ ముందట వెట్టిండు. ముగ్గురు పంతుల్లను కూసోబెట్టి లెక్కలన్నీ చేయించిండు మామ.

సామాన్లు పంచుడు, లెక్కలు రెండు రోజులయినయి. ఈ రెండు రోజులు అందరూ మా ఇంట్లనే కూసున్నరు. ఎవరూ నోరుదెరుత్తలేరు. ఏది చెప్పినా తలుకాయ ఊపుతున్నరు. బాధబాధగనే వున్నరు. ఆ రెండు రోజులు మ మ్యాల్లం మనుసులు ఎవలు సక్కగతిండి తినలేదు. ఏదో పొడగొట్టుకున్న బాధ. తల్లి నుండి పిల్లను వేరు చేస్తున్న తండ్లాట. అందరూ బీరిపోయింండ్రు.

లెక్క తెగింది. వంద యాభై రూపాయల బాకీ తేలింగ్రు మామకు. అంటే మనిషికి పది రూపాయలు. చివరగా ఒక్కటే మాటన్నడు మామ. "అరేయ్ తెలిసో తెలియకనో పెత్తనమెత్తుకున్న. నేనే తిన్ననో మీరే తిన్నరో ఇంతదూరం నడిపిచ్చుకచ్చిన. చివరికి కొట్లాటలు మొదలయినయి. ఏదో పండుగలకు పబ్బాలకు మురిపంగా ఆడుకునే ఆటను పైసలకొరకు ఆడుడు మంచిది కాదనిపించింది. అందరు తన్నుకుని గుద్దుకుని విడిపోవుడు కంటే మంచి మాట వుండంగనే విడిపోతే మంచిదనుకున్న. ఈ లెక్కలన్నీ మీరుగూడా చూడుంగ్రి. నూట యాభై బాకీ తేలింగ్రంటే మనిషికి పది రూపాయలు. లెక్కలు సరిగా ఉన్నయనుకుంటేనే పదిరూపాయలియ్యింగ్రి. లేదు ఇవన్నీ కాకి లెక్కలే అనుకుంటే ఒక్కపైస ఇయ్యకుంగ్రి" అంటూ లేచిండు మామ.

ఎవ్వరూ మట్లాడలేదు. బరువుగా బయటకు నడిచింగ్రు. మరునాడు మాత్రం అందరూ పదిరూపాయలు మామకు ఇచ్చింగ్రు. నా వంతు పదిరూపాయలు మా అమ్మ ఇయ్యబోతే మామనే వద్దన్నడట. లెక్క లెక్కనే అని నోటు జేబుల వెట్టిందట.

అట్లా 'పుండరీక'తో మొదలైన మా మ్యాల్లం 'మాందాత'తో ముగిసింది. అప్పుడే నా హైస్కూల్ చదువు గూడా అయిపోయింది. కాలేజీ చదువుకు గంభీరావుపేట పోయిన.

మా దగ్గరున్న సామాను అమ్ముదామని కొందరు అన్నరు. మైకు, రిక్షా మాత్రం అమ్మినం. మిగతా సామాన్లు కొండయమామనే కొనుక్కుని వాళ్ల ఇంట్లో దూలాల మీద పెట్టుకున్నడు.

సరిగ్గా ఇరువై మూడేండ్లయితుంది.

ఆ జ్ఞాపకాలు ఇప్పటికీ మా మామ ఇంట్లో దూలాల మీద పయిలంగనే వున్నాయి. వాటికిందనే కుర్చీ వేసుకుని కూసుంటడు మామ. ఇప్పుడు నేను ఊరికి దూరంగా వున్నాను. ఎప్పుడైనా మామ దగ్గరికి వెళ్లినప్పుడు దూలాల మీది సామాన్లను ప్రేమగా చూస్తాను. మామ సీటి మీద 'శోకులూ వస్తవా.. పోదాం' అంటడు నవ్వుతూ. మా లస్మవ్వ గోడమీద బోసి నోటితో నవ్వుతుంటే పక్కనే తాత పోటోలోంచి కోపంగా చూస్తాడు.

సీటి కొడుదామంటే రాదు.

నా మనసు బరువెక్కుతుంది.